

Кочергін І.О.

**ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ГІРНИЧОМУ
ІНСТИТУТІ У 1920-30-Х РОКАХ**

Наслідки революційних змін 1917-1920 рр. не могли не позначитися на загальній атмосфері діяльності Катеринославського гірничого інституту. Зречення царя від влади і прихід Тимчасового уряду серед викладацького складу були сприйнятий стримано. В той же час серед студентства панувало певне пі-

днесення. В цілому ж до остаточного утвердження в місті радянської влади, яке сталося на початку 1920 р. в інституті панували погляди близькі до ліберально-консервативних. В «Известиях Екатеринбургского горного института» за 1924 р. ці погляди були названі «дрібнобуржуазними», а студенти, які їх сповідували, – політично малограмотними [24, с. 138-139]. Навряд чи студенти гірничого інституту, який славився своїм високим рівнем викладання, були політично малограмотними. Як раз навпаки, більшість з них розуміли, що їм несе комуністична ідеологія і сприйняти її не могли, не кажучи вже про позицію викладачів. Ба більше, як реакція на намагання більшовиків захопити владу в країні, частина студентства і професури стає на відверто монархічні позиції і навіть бере участь на боці Добровольчої армії Денікіна у протистоянні Червоній армії [23, с. 29; 24, с. 140-141].

1917-1921 рр., на які припадає кінець Першої світової війни, а також роки війни громадянської, в будь-якому разі, важко назвати стабільними. Лише у 1917-18 рр. певний час заняття проводилися згідно з навчальними планами. Влітку 1917 р. прийом до лав студентів відбувався у звичному режимі, про що свідчать численні прохання про вступ до Вищого навчального закладу (далі ВНЗ) вихідців з різних регіонів колишньої Російської імперії [5]. Восени 1918 р. в період правління гетьмана П. Скоропадського, заняття в інституті, як і в інших ВНЗ міста, почалися без затримок в нормальному режимі. Особливо важким був рік 1919 р. Один зі студентів тих часів А.Я. Мікей пізніше згадував: «Безперервні бої й обстріли, зміна влад, банди Григор'єва і Махно, козачі погроми і нальоти петлюрівців та ін.» [25, с. 25.].

Викладання в інституті в цей час фактично не велося, приймалися лише заліки. Та й важко було налаштуватися на навчальний процес, коли навколо гинули рідні й близькі тобі люди. Наприклад, внаслідок нальоту махновців на будинок професора Й.І. Танатара захворіла і померла його мати. В цей час сім'я Й.І. Танатара, яка складалася з 5 чоловік займала одну кімнату у підвальному приміщенні хімічного корпусу КГІ. В одній із заяв до керівництва інституту він вказував, що «таке становище відбивається не лише на науковій, але й на звичайній викладацькій діяльності» [25, с. 24]. Ще один професор КГІ, П.М. Леонтовський, захворів і згодом (1921 р.) помер внаслідок загибелі сина Леоніда, якого у 1919 р. мобілізували денікінці [20, с. 68]. Викладачів часто використовували на окопних роботах. У 1919 р. за наказом більшовицької Реввійськради співробітники КГІ зобов'язані були відпрацювати на будівництві укріпленого району.

Зрозуміло, що не у кращому стані була економічно-господарська частина: зарплата не виплачувалася, лабораторії та бібліотеки не поповнювалися, студенти кидали навчання заради пошуків заробітку та харчування в сільській місцевості [24, с. 143].

Після повного підпорядкування своїй владі території колишньої Російської імперії більшовики почали наступ проти „буржуазних елементів” у вищих навчальних закладах, в тому числі й в КГІ. Наркомат державного політичного управління (НК-ДПУ) брав під свій контроль видавництва, друкарні, книжкові склади, книгарні, кіоски, бібліотеки, театри, кінотеатри, клуби, радіостанції,

музеї тощо [22, с. 6]. В КГІ було запроваджено посаду політкомісара, який стежив за благонадійністю викладачів і студентів. Політкомісар, а також група політконтролерів здійснювали попередній перегляд текстів лекцій і безпосередньо відвідували заняття з метою недопущення критики окремих питань діяльності радянської влади. Небезпечно стало тепер вступати у відкриту полеміку, оскільки 17 березня 1922 р. Політбюро ЦК КП(б)У доручило агітпропу дати директиву, яка забороняла влаштування відкритих диспутів, тому що вони дають змогу вільно висловлюватися і проти радянської влади [22, с. 7]. Запідозрених в інакомисленні негайно звільняли з інституту.

У цілому по Україні за 1921-22 рр. з ВНЗ вичистили „різних контрреволюційних елементів”, переважно, зі студентського середовища більше 15 тисяч чоловік [22, с. 6]. Частина викладачів КГІ була вислана за кордон (В.Г. Бабкін, О.В. Флоренський, Г.О. Сокаль). Однак такий „лібералізм” тривав недовго. Оскільки звільнення і висилання за кордон не приносило бажаного результату, радянсько-партійне керівництво стало застосовувати більш радикальні заходи. З 1922 р. за дорученням ЦК КП(б)У політкомісар КГІ повинен був складати на кожного викладача характеристику, яка серйозно могла вплинути на його подальшу долю. Наприклад, у 1923 р. за рішенням НКВС до Пензенської губернії на три роки був висланий викладач М.М. Грідін за антирадянські настрої.

Із середини 1920-х рр. у практику суспільно-політичного життя гірничого інституту входять гучні політичні процеси над так званими «шкідниками» – представниками старої технічної інтелігенції. Співробітники, студенти та випускники гірничого ВНЗ проходили по всім процесам, які протягом другої половини 1920-х рр. – 1930-х рр. влаштовувала радянська влада: справа Південноросійського тресту 1926 р., Шахтинська справа 1928 р., справа Промпартії 1930 р., справа фашистської організації професури ДГУ 1937 р., справа паритетного центру 1937-38 рр., справа військово-троцькістської контрреволюційної організації 1937-38 рр., справа гілки троцькістської організації в ДГІ 1937 р. По відомій „Шахтинській справі” з 53 засуджених п’ятеро мали диплом Дніпропетровського гірничого інституту (далі – ДГІ): В.В. Люрі, Ю.М. Матов, М.Й. Скорута, І.К. Стояновський, М.А. Чинакал [22, с. 9]. На початку 1931 р. група науковців на чолі з професором А.П.Виноградовим була заарештована за приналежність до так званого «Інженерного центру» [21, с. 69]. У серпні 1936 р. асистента О.І. Уманського було звільнено за „співчуття контрреволюційному угрупованню Л. Троцького” [12, арк. 139]. Найбільше викладачів ДГІ постраждало внаслідок так званої справи «Про фашистську організацію професури». По ній проходили колишні викладачі ДГІ І.П. Бухиник, С.С. Гембицький, А.Е. Малиновський, А.Є. Гутт, Б.П. Горський, Г.Є. Євреїнов та інші. Не менше співробітників ДГІ постраждало внаслідок справи «ВНЗівська гілка Дніпропетровської троцькістської організації». Найбільш відомим серед них був ректор гірничого ВНЗ Павло Іванович Герасимов (1935-1937). Варто зазначити, що П.І. Герасимов мав бездоганну біографію: син робітника, мав тривалий робітничий стаж, у 1930 р. закінчив ДГІ, у 1931-32 рр. навчався в Інституті червоної професури в Москві [20, с. 97-98]. Але навіть пролетарське походження не змогло його врятувати. Кінець 1930-х років, коли маховик репресій досяг найбіль-

шої сили, під прес радянської тоталітарної машини стали потрапляти не лише старі «специ», але й виховані радянською системою кадри. Вищезгадані процеси використовувалися як засіб політичного впливу на маси, про що неодноразово говорили представники радянського «правосуддя».

Насправді, серйозних виступів проти радянської влади серед професорсько-викладацького складу не було та й навряд чи могло бути. Можемо говорити лише про глухе невдоволення, яке висловлювалося у викладацькому середовищі. Особливо помітним вони було у 1930 р., коли відбувалася реорганізація ДГІ. За відверті виступи проти реорганізації ВНЗ було затавровано класово-ворожого елемента і звільнено з інституту професора кафедри органічної та аналітичної хімії Ю.В. Коршуна [1, арк. 236].

Масштабні переслідування не могли не відбиватися на роботі колективу ДГІ: стеження, виказування, таврування не додавали стабільності в роботі викладачів. Навпаки створювали атмосферу нервозності, культивували аморальність і підозрілість у відношенні до колег. Щоправда, варто зауважити, що викладачі ВНЗ часто вставали на захист своїх колег, знаючи, що наражаються на небезпеку. Наприклад, під час слідства над проф. Г.Є. Євреїновим викладачі Й.І. Танатар, М.Є. Куваєв, С.А. Волотковський встали на його захист [20, с. 113].

Репресії служили одним із засобів пролетаризації вищої школи. В ДГІ, як і в багатьох інших ВНЗ країни для цього використовували різні методи: репресії, виявлення „соціально чужих елементів” з наступним їх звільненням, а також агітація. Останній вид роботи мав велике значення під час роботи зі студентством. Перші ідейні партосередки з'являються в КГІ ще у 1921 р. Базою для їх роботи став, звісно ж, робітничий факультет. Але їх робота так і не змогла змінити ставлення студентства до радянської влади, незважаючи на численні звільнення. Часто траплялося так, що самі члени партійних осередків підпадали під вплив «дрібнобуржуазних елементів» [24, с. 147].

На початку 1923 р. партійне бюро інституту для інтенсифікації політичної агітації почало організацію Клубу пролетарського студентства, метою якого було: 1) об'єднати всі види політичної роботи студентства; 2) обробка студентства в політичному і соціальному розвитку; 3) обслуговування потреб робітників і червоноармійців [20, с. 79].

Додатковим «елементом виховання» студентства і викладачів стала селянська праця. У середині 1920-х р. і особливо у 1930-х рр. звичайною практикою стало посилення викладачів і студентів на село (Мандриківка, Лоцманська Кам'янка). [20, с. 79-80]. Змушуючи студентів працювати на селі, влада подавала це як один із засобів пролетаризації студентства. Насправді ж студентів і викладачів використовували як дармову силу для роботи на землі, оскільки внаслідок голодоморів 1921-23, 1932-33 рр., а також через переважання (до 1933 р.) індивідуальних господарств радянська влада не мала достатньо робочої сили для збирання врожаїв. Між викладачами ВНЗ часто точилися розмови щодо ситуації в сільському господарстві. У 1928 р. ДПУ зафіксувала розмову професорів Д.І. Яворницького, В.О. Пархоменка (викладач ІНО, нині ДНУ) і Г.Є. Євреїнова. В цій розмові йшлося про тяжке становище селян, до якого призвели дії радянської влади [20, с. 72].

Не властива для студентів, а, особливо, викладачів селянська праця викликала незадоволення. До того ж в період зернозбиральної компанії 1932-33 рр. співробітники ДГП, які побували на селі, своїми очима побачили, як радянська влада насаджує «світле майбутнє» на селі. Внаслідок цього частими були невізди на сільгоспроботи і виступи студентів проти сільськогосподарської політики радянської влади на селі [20, с. 61-62]. Зазвичай таких студентів та викладачів звільняли, виселяли з гуртожитку, позбавляли карток на харчування, які часто були єдиним засобом до існування. Студента геологорозвідувального відділення Л.О. Гісіна виключили з лав КП(б)У та відрахували з лав студентів за відмову їхати на хлібозаготівлі [6, арк. 40]. Студент П.С. Арганов був виключений з інституту за відмову брати участь у весняній посівній компанії 1933 р. [6, арк. 97]. Не дивно, що серед студентства ширилося незадоволення таким станом речей і вони часто обговорювали поміж себе ситуацію, що склалася. Зі звіту „Про політичне становище в Дніпропетровській окрузі” за 1928 р. відомо про існування серед студентів ДГП декількох груп, в яких критикувалися дії керівників центрального апарату держави [22, с. 35]. Окружний відділ ДПУ вбачав в цих групах «організовані групи ворогів народу». Восьмого березня 1933 року згідно з наказом № 37 за ігнорування настанов партії та уряду з лав студентів було звільнено 26 осіб [6, арк. 96-98]. У 1937 р. за «антирадянські виступи, дискредитацію суспільно-політичних організацій і установ» з лав студентів було виключено студента гірничоексплуатаційного відділення І.І. Воліна [14, арк. 296].

Отже, контроль за настроями і репресії серед студентства тривали весь час. Однак студентство, після численних звільнень, перевірок тощо, у більшості було представлено вихідцями з пролетарських мас і їх не можна запідозрити у ворожості до радянської влади. Ці студенти щиро вірили, що такі дії партійного керівництва лише шкодять побудові соціалістичного суспільства.

Державне політичне управління завжди знаходило серед студентства «ворожих елементів». На початку 1920-х років це були діти професури, вихідці із „соціально чужих прошарків” (дворяни, купці, поміщики тощо). Коли таких не стало, до «соціально-ворожих елементів» стали зараховувати дітей репресованих осіб, заможних селян, непманів [22, с. 37].

За період з 1930 р. по 1937 р. було звільнено десятки студентів за звинуваченням у непролетарському соціальному походженні. Наказом по ДГП за № 93 від 17.04.1930 р. було звільнено 10 студентів за те, що вони приховали своє справжнє соціальне походження [1, арк. 241]. 31 січня 1933 р. звільнено ще 10 студентів геологорозвідувального відділу [6, арк. 40]. В подальшому звільнення студентів за соціальною ознакою тривали. Серед звільнених переважно були діти антирадянських елементів, «куркулів», «непманів», власників майстерень, пекарень, крамарів тощо.

Звільнення з лав студентів відносилось до радикальних засобів впливу на студентську масу. Існували й інші методи перевиховання. В кінці 1920-х рр. викладачі ВНЗ і студенти, яких запідозрювали в антипатіях до радянської влади, нерідко потрапляли до «Будинку примусових робіт». Цей будинок розташовувався в приміщенні колишньої духовної семінарії (зараз 4 корпус ДНУ). Тут «нестійкі до буржуазних впливів елементи» отримували урок соціалістичного

будівництва. У 1930 р. до цього «Будинку» за «антирадянську агітацію» потрапили студенти М.І. Котик, І.В. Мостовий, С.А. Дудник, П.Г. Бойко [20, с. 77].

Репресивні дії радянської влади по відношенню до студентів та співробітників КГІ-ДГІ у 1920-1930-х рр. стали невід'ємною складовою політики комуністичної партії по запровадженню монополії думки у всіх сферах життя. Причому активну участь в цьому брали й деякі викладачі гірничого інституту. На одному з виступів перед студентами у січні 1931 р. професор Л.В. Писаржевський прямо закликав позбутися тих вчених, які не згодні з політикою радянської влади. «Пролетаріат, – зазначав у виступі Л.В. Писаржевський, – може дозволити будувати разом з ним... будівлю соціалізму лише тим, хто з ним» [23, с. 131]. До інституту намагалися брати вихідців з лав робітничого класу, особливо ретельно відбирали студентів з початку 1930-х років. В одному з наказів ДГІ від 15 квітня 1930 р. зазначалося, що згідно з рішенням партії та уряду відбувається форсована підготовка «нових кадрів пролетарських фахівців» [1, арк. 236].

Підготовка пролетарських фахівців справді була форсованою. Збереглися списки студентів, які поступили в ДГІ. В цих списках проти кожного прізвища зазначено соціальний стан, близько 80% студентів склали вихідці з пролетаріату [7, арк. 167-180]. Тих, хто приховував свій соціальний стан, виключали як «соціально-чужих елементів».

Фактично, під гаслом загострення класової боротьби відбувалося знищення вільнодумних, ініціативних, високопрофесійних кадрів вищої школи. Це зрештою призвело до суттєвого зниження рівня освіти в цілому, що згодом відобразилося не лише на якості роботи гірничого ВНЗ, а також на господарстві всієї країни.

Загалом, внутрішній лад гірничого інституту у 1920-30-рр. у порівнянні з дорадянським часом істотно змінився. Оскільки радянська влада потребувала слухняних виконавців її волі буквально в усіх сферах суспільства, студентська маса, з якої потім виходили спеціалісти різних галузей промисловості, не була виключенням. Починаючи від дисципліни до художньої самодіяльності – все мало слугувати вихованню пролетарського спеціаліста.

Що стосується дисципліни, то незважаючи на досить суворі правила, які панували не лише в інституті, але й в усій країні, вона (дисципліна) бажала бути кращою. Прогалини в поведінці студентів стали особливо помітними тоді, коли серед них стали переважати вихідці з пролетарського середовища.

Керівництво Наркомпрому першочерговим завданням вважало налагодження порядку у вищих навчальних закладах. 2 січня 1930 р. в інституті було розповсюджено «Тимчасове положення по навчально-виробничій дисципліні ВТУЗів». Згідно з ним 1) в усіх ВНЗ встановлювався твердий робочий день з 8⁰⁰; 2) встановлювали тверді навчальні плани; 3) студенти, господарський персонал, професорсько-викладацький склад зобов'язані були з'являтися вчасно на роботі і реєструватися [1, арк.2]. Однак насадження дисципліни чиновницьким тиском, як виявилось, було справою не з легких. Вже через два тижні керівництво ДГІ констатувало, що масові прогули та запізнення на заняття мають місце і надалі. Завідуючим факультетами було наказано більш суворо контролювати

трудова та навчальна дисципліна [1, арк. 13]. У вересні керівництво ДГІ знову зазначало занепад трудової дисципліни, який виявлявся у невчасному виході на роботу, залишенні роботи у робочий час та інше. Внаслідок цього було вирішено завести табельну дошку і книгу приходів та залишень інституту. Про результати контролю відповідальні мали інформувати секретаря інституту та помічника ректора з адміністративно-господарського сектору [2, арк. 84]. Однак контроль і перевірки майже нічого не міняли. Співробітники та студенти часто запізнювалися на роботу і заняття, а правила внутрішнього розпорядку продовжували порушуватися.

У 1932 р. до боротьби за дисципліну підключилися вищі державні органи. В наказі по ДГІ №118 від 11 листопада 1932 р. оголошувалася постанова Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народних комісарів СРСР «Про звільнення за прогул без поважних причин». Окрім звільнення цією постановою пропонувалося завести так звані «чорні дошки», куди заносилися б прізвища прогульників. Прогульників позбавляли права отримання житлової площі в гуртожитку, а також отримання талонів на харчування тощо [5, арк. 113-114]. Але суворі методи покарання порушників спрацьовували не для всіх. На початку 1935 р. керівництво ДГІ зазначало, «що дисципліна серед робітників адміністративно-господарського та технічного персоналу... не в належному стані» [8, арк. 78]. Та й після цього наказу запізнення мали місце, хоча тих, хто запізнювався, звільняли без розмов.

Останній з наказів щодо піднесення дисципліни студентів був прийнятий за рік до початку війни. За наказом № 399 від 12.09.1940 р. за порушення навчальної дисципліни передбачалося: 1) за запізнення або пропуск лекції – зауваження, догана або суворі догана; 2) за запізнення або пропуск лекцій протягом місяця шість разів – виключення [18, арк. 49].

Врешті-решт, проблеми з трудовою та навчальною дисципліною так і не були подолані, незважаючи на суворі покарання. Напевно, що рівень культури поведінки дітей робітників і селян значно вирізнявся від аналогічної поведінки вихідців з середовища дворян чи інтелігентів, що й створювало складнощі в цій царині.

Для підйому рівня дисциплінованості студентів з початку 1930-х років стали застосовувати стройову (військову) підготовку. «Для ... прищеплення студентам стройових та командирських навичок, для підкріплення дисципліни..., стройових занять та демонстрацій, – зазначалося в наказі №140 від 11 вересня 1931 р., – мати стройову обслугу інституту» [3, арк.16]. Варто віддати належне інститутському начальству, – вже через рік військова підготовка студентів була на висоті. Студенти засвоювали військові дисципліни нарівні зі спеціальними. В чималій мірі цьому сприяло те, що стройовою підготовкою опікувалися кадрові військові. Вже у листопаді 1932 р. ДГІ випустив перших командирів взводів артилерії [5, арк. 73]. А у січні 1934 р. ДГІ був нагороджений перехідним Червоним прапором за кращу організацію вищої позавійськової підготовки [10, арк. 120]. Незважаючи на такі „вражаючі” досягнення, військовий керівник ДГІ О.Д. Семенов у лютому 1938 р. був звільнений з роботи за наказом ректора П.Г. Нестеренко [15, арк. 42]. Основна ж причина звільнення – арешт і засудження О.Д. Семенова.

Правління інституту зазначало, що стройова підготовка справді впливає на підвищення загальної дисципліни, але проблеми залишалися. Частина студентів просто відмовлялася відбувати військові збори та брати участь у стройових заняттях, які нагадували обов'язкову повинність. Восени 1931 р., 57 студентів осіннього набору відмовилися їхати на 20-ти денні військові збори, за що були оголошені дезертирами. Подальша доля цих студентів невідома [3, арк. 77]. 22 березня 1932 р. правління ДГІ змушене було констатувати, що «спостерігаються випадки відмови деяких студентів від вартової служби» [4, арк. 89]. У червні 1932 року частина студентів залишила заняття з військової підготовки [4, арк. 177]. Всі без винятку студенти, які відмовлялися від стройових занять, каралися.

Така серйозна увага до військових занять студентів може бути пояснена не лише одним намаганням керівництва ВНЗ підвищити дисципліну студентів. Радянський Союз мав потребу як у спеціалістах мирної праці – інженерів, техніків, так і у великій кількості спеціалістів військової справи. Оскільки підготовка класного офіцера коштувала дорого, деяку їх частку стали готувати цивільні ВНЗ. Такі спеціалісти завжди були затребувані. Наприклад, у вересні 1939 р., коли Червона армія здійснювала так званий „визвольний похід” у Польщу. Починаючи з 8 вересня 1939 р., ДГІ щодня втрачав декілька своїх співробітників від слюсаря до декана, яких викликали на військові збори. По суті, в країні тривала прихована мобілізація. Тобто, для деяких співробітників гірничого інституту Друга світова війна розпочалася не у червні 1941 р., а набагато раніше. Так тривало до кінця вересня 1939 р., потім робота інституту увійшла у нормальний режим.

Ще одним дисциплінуючим елементом співробітників та студентів ДГІ були загальнонародні демонстрації, які, зазвичай, відбувалися щороку першого травня та сьомого листопада. Щоправда, були й виключення. 25 листопада 1930 року відбувалася демонстрація на знак протесту проти «шкідницької контрреволюційної діяльності «Промислової партії» [2, арк. 189]. Іноді проводили демонстрації у день пам'яті В.І. Ульянова, а також пам'яті дев'ятого січня 1905 р. Звісно, що всі подібні заходи проводилися під неусипним контролем керівництва інституту. Відвідання цих заходів було обов'язковим. За відсутність на демонстрації студенти і співробітники ДГІ зазнавали адміністративних покарань.

Значне місце серед різних інститутських заходів віддавалося заняттям спортом і художньою самодіяльністю. Особливої ваги ці види діяльності отримали у 1930-х роках. Хоча ще у 1920 р. при інституті з'явився перший спортивний клуб «Всеобуч», а після відкриття робітничого факультету стали популярними заняття гімнастикою та легкою атлетикою [19, с. 295].

Спорт і розвиток фізичної культури розглядався радянською владою не як самоціль, як засіб виховання здорового члена суспільства. На спорт, втім як і на військову підготовку, покладалося ідеологічне завдання – «виховання людини соціалістичного суспільства – здорового, здатного грудьми захистити завоювання жовтня. Фізичне виховання є невід'ємною частиною комуністичного виховання» [7, арк. 328]. Треба віддати належне керівництву ДГІ у тому, що воно всебічно підтримувало розвиток фізичної культури. Вже у 1934 р. ці зусилля принесли свої плоди. За підсумками всесоюзного конкурсу фізичної культури серед усіх ВНЗ, ДГІ посів перше місце і отримав перехідний червоний прапор.

Старший керівник фізичної культури Є. Маяцький був відзначний премією [7, арк. 328]. У 1935 р. студент ДГІ М.С. Козоріз першим серед студентів ВНЗ здав всі норми ГТО.

Зазначимо, що спортивна команда ДГІ доволі часто займала призові місця на різного роду змаганнях. На обласній студентській спартакіаді, яка відбулася 2-6 липня 1935 р., спортивний колектив ДГІ зайняв перше місце [9, арк. 39]. Через пізніше на січневих міських змаганнях з важкої атлетики студенти ДГІ взяли 5 перших місць, встановивши декілька обласних рекордів [11, арк. 30]. На обласних змаганнях серед ВНЗ у квітні 1936 р. спортивний колектив ДГІ знову посів перше місце серед важкоатлетів і у змаганнях з волейболу. Так само першими спортсменами ДГІ були на обласних ВНЗівських змаганнях серед гімнастів в травні 1937 р. [13, арк. 267]. Щоправда, остання перемога нагадувала «бенкет під час чуми». Через місяць після вшанування гірників-гімнастів, а саме 16 червня 1937 р., своєрідно вшанували видатних професорів ДГІ: Г.Є. Євреїнова, А.Е. Малиновського та А.Я. Мікея, яких звільнили з роботи як «ворогів народу» [13, арк. 316].

В подальшому спортсмени ДГІ продовжували радувати своїми перемогами. Традиційно високою фізичною підготовкою відзначалися команди гімнастів, важкоатлетів та волейболістів. Напевно ці успіхи зіграли чималу роль в тому, що третього березня 1939 р. згідно з наказом ДГІ за №123 в інституті була утворена кафедра фізичної культури [16, арк. 196]. У 1940 р. в ДГІ діяло 12 спортивних секцій. Тому й не дивно, що у 1941 р. ВНЗ обійняв перше місце в Дніпропетровській області з розвитку масової фізичної культури і спорту.

Не менш самовіддано ніж спорту студенти-гірники віддавалися художній самодіяльності. У 1922 р. на робітничому факультеті з'явився перший клуб, який був переобладнаний зі звичайної аудиторії. Тут студенти влаштовували вечори-концерти [19, с. 292]. Пізніше під клуб віддали велику аудиторію на третьому поверсі головного корпусу (нині тут Музей історії НГУ). Саме в цій аудиторії виступав відомий російський поет В.В. Маяковський [20, с.92].

У 1937/38 рр. в ДГІ діяло декілька гуртків художньої самодіяльності: симфонічного оркестру (керівник Л.З. Талісман), духового оркестру (керівник М.Х. Євелькін), хоровий та оперний (керівник М.С. Мальцев), хореографічний (керівник Ф.Я. Плавник). Плідна діяльність вищеназваних колективів щороку відзначалася в наказах правління інституту. В наказі № 130 від 23 квітня 1938 р. в.о. ректора П.Г. Нестеренко відзначив гарну роботу всіх гуртків. Особлива подяка була винесена учасникам і керівнику оперного колективу М.С. Мальцеву за постановку опери «Сорочинський ярмарок» М.П. Мусоргського [15, арк. 230]. Подякою була відзначена робота драматичного гуртка і у 1939 р. Протягом 1938/39 рр. драматичний гурток здійснив декілька постановок: «Очна ставка» братів Тур, «Без провини винні» – М. Островського, декілька водевілів А. Чехова [17, арк. 35]. На жаль, на цьому розвиток художньої самодіяльності припинився. Вже у 1940 р. робота всіх аматорських гуртків була згорнута.

Цілком зрозуміло, що репертуар всіх самодіяльних гуртків ретельно добирався і редагувався, так що вповні самодіяльними їх важко назвати, але й в таких складних умовах студенти ДГІ проявляли свої здібності і талант.

Спорт і художня самодіяльність були тими віддушинами, які давали змогу студентам і викладачам відволіктися від жорстокої реальності, заповненої переслідуваннями, цькуванням, репресіями. У цих сферах можна було хоча б і ненадовго відчутти себе особистістю, а не гвинтиком величезного державного механізму.

Отже, у 1920-30-х роках в ДГІ буквально все – атмосфера, методика викладання, керівництво, викладацький склад, структура ВНЗ – змінювалися боляче і не органічно. Більше того, використовуючи силові заходи з використанням механізму репресій і переслідувань, комуністичне керівництво грубо підпорядковувала вищу школу інтересам і цілям нової влади, а ніяк не суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.21. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1930 г.
2. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.22. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1930 г.
3. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.65. – Ч.2. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1931 г.
4. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.86. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1932 г.
5. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.87. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1932 г.
6. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.108. – Ч.1. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1933 г.
7. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.131. – Прикази по личному составу по Днепропетровському горному інституту ім. Артема за 1934 г.
8. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.150. – Ч.1 – Прикази по ДГИ по личному составу за 1935 г.
9. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.151. – Ч.2. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1935 г.
10. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.152. – Ч.3. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1935 г.
11. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.176. – Ч.1. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1936 г.
12. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.177. – Ч.2. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1936 г.
13. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.205. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1937 г.
14. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.206. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1937 г.
15. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.231. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1938 г.
16. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.260. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1939 г.
17. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.261. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1939 г.
18. Архів НГУ. – Оп.1-л. – Спр.290. – Прикази по ДГИ по личному составу за 1940 г.
19. Днепропетровский горный институт: Исторический очерк: В 2 кн. / Днепропетр. горн. ин-т; Сост: А.А. Ренгевич, И.П. Гаркуша, Н.Я. Биличенко и др.; Под ред. А.А. Ренгевича, М.П. Теселько. – М.: Недра, 1990. – Кн.1: История и развитие (1899-1989). – 345 с.
20. Єлінов І.М. Нариси з історії Національного гірничого університету. Д.: 2006. – 188 с.
21. Єлінов І.М. Стосунки академіка Д.І. Яворницького з працівниками і студентами гірничого вузу // Академік Д.І. Яворницький і перша вища школа України. Документи і матеріали. Д.: НГУ, 2004. – С.51-80.
22. «За відсутністю складу злочину...» До історії політичних репресій 20-х – початку 50-х років у Дніпропетровському гірничому інституті. – Д.: НГУ, 2004. – 193 с.
23. Ляликов Ю.С. Человек, который видел электроны. – Кишинев: Картя Молдавены-скэ, 1978. – 159 с.

24. Рева А.С. К истории революционного движения студенчества Екатеринославского горного института // Известия Екатеринославского горного института. Юбилейный выпуск (1899-1824). – Екатеринослав, 1924. Т. XIV. – Ч. I. – С. 99-156.

25. Швыдько Г.К. Криворожский Галилей (К 125-летию профессора И.И. Танатара): Монография. – Д.: НГУ, 2005. – 120 с.